

"İQTİSADI İSLAHATLAR" elmi-analitik jurnal

STRATEJİ SƏNƏDLƏRİN İCRA SƏVİYYƏSİNİN ÖLÇÜLMƏSİ METODLARI VƏ ONLARIN AQRAR SİYASƏTİN QİYMƏTLƏNDİRİLMƏSİNDƏ TƏTBİQİ

№ 2 (11)-2024

Faiq Qasımlı
Aqrar Tədqiqatlar Mərkəzinin doktorantı

STRATEJİ SƏNƏDLƏRİN İCRA SƏVİYYƏSİNİN ÖLÇÜLMƏSİ METODLARI VƏ ONLARIN AQRAR SİYASƏTİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİNDƏ TƏTBİQİ

Faiq Cavad oğlu QASIMLI

Aqrar Tədqiqatlar Mərkəzinin doktorantı

XÜLASƏ

Siyasətin, layihə və proqramların monitoring və qiymətləndirilməsi məqsədilə dünya təcrübəsində geniş istifadə olunan təbii alətlər məqalədə təhlil edilmiş, icra göstəriciləri, nəticə göstəriciləri, hədəf indikatorlar və bu kimi ölçü meyarları araşdırılmış, beynəlxalq və milli praktikada istifadə olunan terminoloji məqamlara toxunulmuşdur. Tədqiqatda Əsas İcra Göstəricilərinin mahiyyəti və onun funksiyaları təsvir edilir, tərtib edilmə prosesində istifadə olunan müxtəlif üsullar izah olunur və potensial problemlərin qarşısının alınması üçün diqqət ediləcək məsələlərə dair tövsiyələr qruplaşdırılır.

Məqalədə aqrar siyasətin qiymətləndirilməsi sahəsində beynəlxalq yanaşmalar və ölkəmizdə bu sahədə aparılan işlər araşdırılmışdır. Azərbaycanda aparılan sosial-iqtisadi siyasətin monitoring və qiymətləndirilməsi sisteminin təkmilləşdirilməsi istiqamətində son dövrdə vüsət almış təkamül prosesi özünü həm dövlət tərəfindən qəbul edilən normativ aktlar vasitəsilə, həm də icraçı qurumlar və monitoring apararı təşkilatların fəaliyyətində biruzə verir.

Nəticəəsaslı idarəetmə prinsiplərindən istifadənin sürətləndiyi mühitdə Azərbaycanda kənd təsərrüfatının inkişafı üzrə qəbul edilmiş Dövlət Proqramlarının icrasının qiymətləndirilməsi məqsədilə Əsas İcra Göstəricilərinin praktiki təbii ölçü üzrə xüsusi hallar və imkanlar nəzərdən keçirilmiş və istifadə oluna biləcək göstəricilər nümunə olaraq hazırlanmışdır.

Açar sözlər: monitoring və qiymətləndirmə, aqrar siyasət, əsas icra göstəricisi, indikator, strateji yol xəritəsi, dövlət proqramı.

JEL kodu: Q18; Q01

GİRİŞ

İqtisadi və sosial sahələrdə həyata keçirilən layihə, proqram və siyasətin icra edilmə səviyyəsinin ölçülməsi ən vacib məqamlardan biri kimi çıxış etməkdədir. Eyni zamanda bu məsələ monitoring və qiymətləndirmə sisteminin (M/Q) əsas sütunlarından biridir [9]. İcra səviyyəsinin ölçülməsi məqsədilə beynəlxalq praktikada ən çox Əsas İcra Göstəriciləri (*Key Performance Indicators / ƏİGs*), nəticə indikatorları, əsas və əlavə səmərəlilik göstəriciləri,

əməliyyat icra göstəriciləri (*Operational Performance Indicators / OPIs*) və bənzər alətlərdən istifadə edilir.

Bir çox beynəlxalq təşkilatlar, o cümlədən BMT-nin Ərzaq və Kənd Təsərrüfatı Təşkilatı (FAO) və Kənd Təsərrüfatının İnkişafı üzrə Beynəlxalq Fond (IFAD) İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatının (OECD) müvafiq terminologiyasına istinad edirlər [13]. "Qiymətləndirmə və Nəticəsaslı İdarəetmə Sahəsində Əsas Terminlər üzrə Qlossari"yə əsasən **icra göstəricisi** (*performance indicator*) inkişaf müdaxiləsində dəyişikliklərin yoxlanılmasına imkan verən və ya planlaşdırılmış məsələlərlə əlaqəli nəticələri göstərən dəyişən kimi tərif edilir.

Qeyd olunmalıdır ki, icra səviyyəsinin ölçülməsi mövzusu ümumilikdə ötən əsrin ikinci yarısında əsasən özəl sektorda fəaliyyət göstərən istehsal-kommersiya şirkətləri üçün işlənmiş, sonrakı mərhələdə isə dövlət sektorunda və beynəlxalq təşkilatlar səviyyəsində də M/Q kontekstində istifadə edilməyə başlanmışdı.

Belə ki, hər hansı fəaliyyət üzrə icra səviyyəsinin ölçülməsi fərdlərin, komandaların və təşkilatların öz məqsədlərinə nə dərəcədə nail olduqlarını bilmək baxımından vacibdir. İstər biznesdə, istər hökumətdə, istərsə də qeyri-kommersiya sektorunda icra səviyyəsinin ölçülməsi nəticələrin qiymətləndirilməsi, təkmilləşdirmələrə rəhbərlik etmək və hesabatlılığı təmin etmək üçün önəmlidir [6]. Bununla belə, müasir təşkilatların və sistemlərin mürəkkəbliyi sadə maliyyə-təsərrüfat göstəricilərindən kənara çıxan fəaliyyətin ölçülməsində özəl yanaşmanın tətbiq edilməsini tələb edir.

Məqalədə Əsas İcra Göstəricilərinin izahı, onun funksiyaları, tərtib edilmə üsulları, hazırlanması üçün zəruri olan məlumatlar, qarşıya çıxacaq çətinliklər haqqında ətraflı məlumat verilmiş və "Azərbaycan Respublikasında çayçılığın inkişafına dair 2018–2027-ci illər üçün Dövlət Proqramı" misalında tətbiqi imkanları araşdırılmışdır.

AQRAR SİYASƏTİN QIYMƏTLƏNDİRMƏSİ SAHƏSİNDƏ BEYNƏLXALQ YANAŞMALAR

Kənd təsərrüfatında məhsuldarlığın, dayanıqlılığın və kənd yerlərində yaşayış imkanlarının artırılmasına yönəlmiş dövlət proqramları (DP) üçün monitorinq və qiymətləndirmə (M/Q) müdaxilələrin effektivliyini, səmərəliliyini və təsirini qiymətləndirmək üçün vacib mexanizmdir. Bu məqsədlə ən çox istifadə edilən vasitələrdən biri Əsas İcra Göstəriciləridir (ƏİG). ƏİG-lər kənd təsərrüfatı sahəsində həyata keçirilən proqram və layihələrin məqsədlərinə doğru irəliləyişi izləmək üçün ölçülə bilən və sistematik bir alət qismində çıxış edir.

Dövlət aqrar siyasətin monitorinqi və qiymətləndirilməsində ƏİG-lərin əhəmiyyətini, effektiv göstəricilərin seçilməsi prosesini, onlardan istifadə ilə bağlı çətinlikləri və ən yaxşı təcrübələrin araşdırılması M/Q-nin nəticəyönümlü şəkildə təşkil edilməsinə töhfə verir. Realistik məqsədləri, dəqiqləşdirilmiş icra göstəricilərini, vaxtında aparılan monitorinqi və keyfiyyətli ilkin məlumatları ehtiva edən etibarlı M/Q sistemi yaxşı nəticələrin təmin edilməsində mühüm rol oynayır [10].

ƏİG-lər strategiya, proqram və ya layihənin nə dərəcədə yaxşı səviyyədə icra edildiyini göstərməyə imkan verən kəmiyyət göstəriciləridir. Kənd təsərrüfatı proqramları kontekstində ƏİG-lər siyasətçilərə, proqramı idarə edənlərə və maraqlı tərəflərə bir sıra parametrlər üzrə vəziyyəti izləmək üçün şərait yaradır. Məsələn olaraq məhsuldarlığın artırılması, fermerlərin gəlirlərinin yaxşılaşdırılması və ya dayanıqlı əkinçilik təcrübələrinin təşviqi kimi konkret məqsədlərə doğru irəliləyişi qeyd etmək olar. Bunlardan savayı, ƏİG-lər müvəffəqiyyətə mane ola biləcək əngəlləri və çətinlikləri müəyyən edir, proqramın effektivliyini və səmərəliliyini artırmaq üçün məlumat əsasında qərarlar qəbul etməyə kömək edir, habelə proqramın nəticələri və təsirləri haqqında faktlar təqdim etməklə vətəndaşlar və maraqlı tərəflər qarşısında hesabatlılığın nümayiş etdirilməsi məqsədilə bir vasitə rolunu oynayır.

ƏİG-lərin istifadəsi aqrar siyasətin yalnız aydın məqsədlərlə tərtib edilməsini deyil, həm də nəticələrin müntəzəm olaraq qiymətləndirilməsi və təkmilləşdirilmələrin aparılması prosesinin həyata keçirilməsini təmin edir.

Kənd təsərrüfatı sahəsi üzrə icra edilən proqramlar üzrə effektiv ƏİG-lərin seçilməsi və nəticə indikatorlarının təsbit edilməsi xüsusi əhəmiyyət kəsb edən məsələdir. ƏİG-lərin effektivliyi onların kənd təsərrüfatı proqramının məqsəd və prioritetləri ilə nə dərəcədə uyğun olmasından asılıdır. Keyfiyyətli indikatorların təyin edilməsi üçün ən çox **SMART** meyarlarından istifadə olunur [14]:

- Spesifik/məxsusi (*Specific*): göstəricilər asanlıqla anlaşılan, sadə məlumatları əks etdirməlidir;
- Ölçülə bilən (*Measurable*): dəyişikliklər obyektiv olaraq yoxlanıla bilən olmalıdır;
- Nail oluna bilən (*Achievable*): göstəricilər və onların ölçü vahidləri nail oluna bilən və layihənin həyata keçirildiyi müddət ərzində dəyişikliklərə həssas olmalıdır;
- Uyğun/Aidiyyətli (*Relevant*): göstəricilər vacib, idarəetmədə və ya birbaşa təhlil üçün istifadə edilə bilən məlumatları əks etdirməlidir;
- Müddətə bağlı (*Time bound*): tərəqqi müəyyənləşdirilmiş müddət üçün istənilən dövrlərdə izlənilə bilən olmalıdır.

Beynəlxalq təcrübədə istifadə olunan digər üsul **CREAM** olaraq adlandırılır [9]:

- Aydın (*Clear*) : dəqiq və birmənalı;
- Uyğun (*Relevant*): münasib və əlçatan;
- Qənaətli (*Economic*): münasib qiymətə (resursa) əldə oluna bilən;
- Adekvat (*Adequate*): icra səviyyəsinin qiymətləndirilməsi üçün yetərli əsasla təmin edən;
- Monitorinq edilə (izlənilə) bilən (*Monitorable*): müstəqil yoxlama üçün əlverişli.

Kənd təsərrüfatı proqramlarının monitorinqi və qiymətləndirilməsi üçün ƏİG-lər seçilərkən bir sıra məqamlara diqqət edilməsi məqsəduyğundur:

- ƏİG-lər birbaşa proqramın strateji məqsədlərinə aid olmalıdır. Məsələn, dövlət proqramının məqsədi məhsuldarlığın artırılmasıdırsa, müvafiq ƏİG "əsas bitkilərin hər hektarından orta məhsuldarlıq" göstəricisi ola bilər.
- ƏİG-lərin uğuru məlumatların mövcudluğundan və etibarlılığından asılıdır. ƏİG-lər elə tərtib edilməlidir ki, sahə tədqiqatları, peyk monitorinqi və ya inzibati vasitələrlə məlumat asanlıqla toplansın. Məsələn, "yüksək reproduksiya toxum sortlarından istifadə edən fermerlərin faizi" haqqında məlumatların sorğular və ya uzaqdan zondlama texnologiyaları vasitəsilə müntəzəm olaraq toplanması tələb oluna bilər.
- Bəzi ƏİG-lər müasir əkinçilik texnikalarından istifadə üzrə təlim keçmiş fermerlərin sayı kimi ani nəticələri ölçə bilər, digərləri isə kənd əhalisinin gəlirlərinin artması və ya torpaq sağlamlığının yaxşılaşdırılması kimi uzunmüddətli nəticələri izləyə bilər. Hər iki növ ƏİG-nin balanslaşdırılmış dəsti proqramın təsirinin hərtərəfli qiymətləndirilməsini təmin edir.

Aqrar siyasətin qiymətləndirilməsində istifadə olunan ƏİG-lər adətən bir neçə kateqoriyaya bölünür və hər biri kənd təsərrüfatının inkişafının müxtəlif aspektlərinə diqqət yetirir.

İqtisadi ƏİG-lər kənd təsərrüfatı proqramlarının iqtisadi nəticələrini ölçür və çox vaxt məhsuldarlığın, gəlirliliyin və fermerlər üçün bazara çıxışın yaxşılaşdırılmasına yönəldilir. Bunlardan bəzi nümunələri aşağıdakılardır:

- Hər hektardan məhsuldarlıq: kənd təsərrüfatı məhsuldarlığının ölçülməsi üçün əsas göstəricidir.
- Fermerlərin gəlir səviyyələri: proqramın müdaxilələri nəticəsində fermerlərin gəlir səviyyələrində artımın monitorinqi.
- Bazara çıxış: regiondaxili, milli və ya beynəlxalq bazarlara daxil olan kiçik fermerlərin faizi.

Ətraf mühitin davamlılığı, xüsusilə iqlim dəyişikliyi fonunda müasir kənd təsərrüfatı proqramlarının mühüm tərkib hissəsidir. Ekoloji ƏİG-lər əkinçilik təcrübələrinin təbii ehtiyatlara və ekosistemlərə təsirini izləyir.

- Sudana istifadənin səmərəliliyi: kənd təsərrüfatı təcrübələrində suyun nə dərəcədə effektiv istifadə olunduğunu ölçür.
- Torpağın sağlamlıq indeksi: torpağın keyfiyyətini və zamanla məhsulu saxlamaq qabiliyyətini əks etdirən mürəkkəb göstərici.
- İstixana qazı emissiyaları: kənd təsərrüfatı fəaliyyətləri nəticəsində karbon emissiyalarının azaldılmasını və ya artmasını izləyir.

Sosial ƏİG-lər kənd təsərrüfatı proqramlarının kənd icmalarına, dolanışıq vasitələrinə və bərabərliyə təsirinə diqqət yetirir. Bu göstəricilər proqramın faydalarının nə qədər əhatəli və ədalətli olduğunu anlamaq üçün vacibdir.

- Yoxsulluğun azaldılması: Kənd təsərrüfatı təşəbbüsləri vasitəsilə yoxsulluqdan çıxan fermerlərin sayı.

- Gender inklüzivliyi: kənd təsərrüfatı proqramlarında iştirak edən və ya onlardan bəhrələnən qadınların faizi.
- Ərzaq təhlükəsizliyi səviyyəsi: kənd yerlərində ev təsərrüfatlarının ərzaq istehlakı və ya qidalanma səviyyəsi kimi göstəricilər vasitəsilə ölçülür.

ƏİG-lər monitoring və qiymətləndirmə üçün dəyərli alət olsa da, kənd təsərrüfatı proqramlarında onların effektiv şəkildə həyata keçirilməsində bəzən bir sıra problemlər ortaya çıxa bilər. Bu çətinlikləri aşağıdakı qaydada qruplaşdırmaq olar:

- Məlumatların toplanması və etibarlılığı. Xüsusilə kənd yerlərində və ucqar ərazilərdə dəqiq və vaxtında məlumat toplamaq çətin ola bilər. İnfrastruktur çətinlikləri, məhdud resurslar və etibarlı məlumat toplama sistemlərinin olmaması ƏİG-lərin effektivliyinə xələl gətirə bilər. Məsələn, sudan istifadənin səmərəliliyinin izlənməsi bütün regionlarda mövcud olmaya bilən qabaqcıl monitoring texnologiyalarını tələb edir.
- Kənd təsərrüfatı sistemlərinin mürəkkəbliyi. Kənd təsərrüfatına hava şəraiti, bazar dinamikası və bioloji proseslər daxil olmaqla bir çox amillər təsir edir. Bu mürəkkəblik konkret siyasət və ya proqram müdaxiləsinin təsirlərini təcrid etməyi çətinləşdirir. Bəzi hallarda ƏİG-lər mürəkkəb sistemlərin qiymətləndirilməsini həddindən artıq sadələşdirə bilər.
- Nəticələrdə vaxt gecikmələri (time lags). Kənd təsərrüfatı proqramlarının icrası nəticəsində torpağın münbitliyinin yaxşılaşdırılması və ya gəlir artımı kimi ölçülə bilən nəticələr əldə etmək üçün çox vaxt illər tələb olunur. Bu, ƏİG-lərin monitoringi üçün problem yaradır, çünki qısamüddətli göstəricilər uzunmüddətli faydaları və ya meylləri tam əks etdirməyə bilər. Bu cür hallar olan təqdirdə yekun qiymətləndirməni proqram və ya layihənin icrası bitdikdən bir müddət sonra aparmaq daha effektiv olur. Buna təsirin qiymətləndirilməsi (*impact evaluation*) deyilir.
- Çoxsaylı məqsədlərin balanslaşdırılması. Kənd təsərrüfatı proqramları adətən məhsuldarlığı artırmaq, davamlılığı təşviq etmək və sosial bərabərliyi yaxşılaşdırmaq kimi bir çox məqsədləri güdür. Bu müxtəlif məqsədlərin tarazlaşdırılması ƏİG-lərin seçilməsini və prioritetləşdirilməsini çətinləşdirə bilər, xüsusən də məqsədlər arasında kompromis (*tradeoffs*) ehtiyacı yarandıqda.

Yuxarıda qeyd olunan çətinliklərin öhdəsindən gəlmək və kənd təsərrüfatı üzrə proqramlarda ƏİG-lərdən səmərəli istifadəni təmin etmək üçün bir neçə ən yaxşı təcrübəyə riayət edilməsi məqsəduyğun sayılır:

- Maraqlı tərəflərin cəlb edilməsi. Fermerlərin, yerli icmaların və digər maraqlı tərəflərin ƏİG-lərin tərtibinə və seçiminə cəlb edilməsi göstəricilərin müvafiq, real və proqramdan ən çox təsirlənənlərin ehtiyaclarına cavab verməsini təmin edir.
- Texnologiyalardan istifadə. Peyk şəkilləri, dronlar və mobil məlumatların toplanması kimi rəqəmsal texnologiyalardan istifadə ƏİG monitoringinin dəqiqliyini və səmərəliliyini artırır. Məsələn, uzaqdan zondlama texnologiyası geniş sahə işlərinə ehtiyacı azaldaraq, torpaqdan istifadə

dəyişikliklərini, məhsulun istehsalı prosesini və ya bitkinin böyüməsi prosesini izləmək üçün istifadə edilə bilər.

- Mütəmadi nəzərdən keçirmə və düzəlişlər. ƏİG çərçivələri statik olmamalıdır. Şərtlər dəyişdikcə göstəricilərin aktual qalmasını təmin etmək üçün mütəmadi baxışlar və yeniləmələr lazımdır. Adaptiv idarəetmə ƏİG nəticələrinə əsaslanan kurs korreksiyasına imkan verir, zamanla proqram strategiyalarını və müdaxilələri təkmilləşdirməyə kömək edir.
- Daha geniş monitoring sistemləri ilə inteqrasiya. ƏİG-lar daha geniş milli və beynəlxalq monitoring sistemlərinə inteqrasiya edilməlidir. Bu uyğunlaşdırma məlumatların regionlar üzrə ardıcıl şəkildə toplanmasını təmin edir və Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərində (DİM) qeyd olunanlar kimi qlobal kənd təsərrüfatının inkişafı hədəfləri ilə müqayisə etməyə imkan verir [11].

AQRAR SİYASƏTİN QIYMƏTLƏNDİRMƏSİ ÜZRƏ AZƏRBAYCAN TƏCRÜBƏSİ

Azərbaycanda da səmərəlilik və effektivliyin ölçülməsi məqsədilə həm özəl və dövlət sektorlarında, həm də beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən icra edilən layihələr çərçivəsində bu alətlərin istifadəsi getdikcə genişlənir [12]. Proqram xarakterli strateji sənəd nümunəsi olaraq ilk növbədə "Milli iqtisadiyyat və iqtisadiyyatın əsas sektorları üzrə strateji yol xəritələrinin təsdiq edilməsi haqqında" Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2016-cı il 6 dekabr tarixli Fərmanı ilə qəbul edilmiş Strateji Yol Xəritələrini (SYX) qeyd etmək lazımdır. "Azərbaycan Respublikasında kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalına və emalına dair Strateji Yol Xəritəsi"ndə 5 illik müddət üçün SYX-yə münasibətində 20-yə yaxın konkret kəmiyyət göstəriciləri olan *hədəf indikatorları* təsbit olunub. Bunlardan 2-si təsir xarakterli olmaqla (ÜDM və məşğulluğun artması), digərləri isə məhsul istehsalının artırılması, investisiya və infrastruktur kimi məsələlərə aiddir. Əlavə olaraq, icra edilən tədbirlərin cəmləndiyi hər prioritet bloku üzrə isə həm kəmiyyət, həm də keyfiyyət göstəriciləri olan *nəticə indikatorları* müəyyənləşdirilib [2].

Sonrakı mərhələdə, dövlət müəssisələrində fəaliyyət səmərəliliyinin ölçülməsi məqsədilə Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2019-cu il tarixli Qərarı ilə "Paylarının (səhmlərinin) nəzarət zərfi dövlətə məxsus olan hüquqi şəxslərin fəaliyyətinin səmərəliliyinin qiymətləndirilməsi Qaydası" təsdiq edilmişdir. Qaydaya əsasən *səmərəlilik göstəricisi* (SG) hüquqi şəxsin fəaliyyətinin səmərəliliyinin müəyyən edilməsi üçün istifadə edilən və Qaydada göstərilən üsul ilə hesablanan göstəricilərdən ibarətdir. SG-lər əsas və əlavə səmərəlilik göstəriciləri olaraq adlandırılmış və onların hesablanması üçün mühasibat uçotu sənədlərindən, dövlət qurumlarına təqdim edilən hesabatlar (maliyyə, statistika, vergi və s.) və biznes-plandan istifadə edilir. Əsas səmərəlilik göstəricələrinə mənfəət, kapitalın və aktivlərin rentabelliği, investisiyaların gəlirliliyi, əmək məhsuldarlığı kimi indikatorlar aid edilir. Debitor borclarının dövrü və vəsaitinin ümumi həcmində payı, enerji effektivliyi, kadrların axarlılığı əmsalı kimi indikatorlar isə əlavə SG olaraq təsbit edilib [8]. Beləliklə, Nazirlər Kabinetinin təqdsiqlədiyi Qayda ilə tətbiq olunan səmərəlilik göstəriciləri dövlət müəssisələrin maliyyə-təsərrüfat fəaliyyətinin nəticələrini əks etdirir.

Milli aqrar iqtisadiyyat elmində səmərəlilik göstəricilərinə xüsusi əhəmiyyət verilir. Bu indikatorun kənd təsərrüfatı iqtisadiyyatında müxtəlif parametrləri üzrə hesablanması metodikaları daşdığı funksiyadan asılı olaraq bir birindən fərqlənirlər. Bunlardan bəziləri aşağıda sadalanır:

- Kənd təsərrüfatında əmək ehtiyatlarından istifadənin səmərəlilik göstəriciləri;
- Aqrar sahənin intensivləşdirilməsinin iqtisadi səmərəlilik göstəriciləri;
- Aqrar istehsalın səmərəlilik göstəriciləri;
- İnvestisiyaların səmərəlilik göstəriciləri;
- Ekoloji və texnoloji səmərəlilik göstəriciləri [7].

Ölkəmizdə monitoring və qiymətləndirmənin institusional və praktiki inkişafı prosesi Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2021-ci ildə müvafiq Fərmanı ilə "Dövlət proqramlarının tərtibi, icrası, monitoringi və qiymətləndirilməsi Qaydası"nın təsdiqi ilə mühüm mərhələyə qədəm qoydu. Həmin Qayda DP-lərin, strategiyaların, milli fəaliyyət planlarının, konsepsiyaların və bu kimi siyasət sənədlərinin tərtibi, icrası, həmçinin monitoringi və qiymətləndirilməsinə dair terminoloji təriflər, metodoloji izahlar verir və lazımi formatları bələdçi qismində təqdim edir [5]. Məqaləmizin mövzusu baxımından aktual olan bəzi terminlər və onların izahı qruplaşdırılaraq Cədvəl 1-də verilmişdir.

Cədvəl 1. Qiymətləndirməyə dair terminologiya çıxarışı

<i>Termin</i>	<i>Terminin izahı</i>
İlkin nəticələr	Dövlət proqramı ilə müəyyən edilmiş tədbirlərin icrasının ilkin göstəriciləri
Aralıq nəticələr	Dövlət proqramı ilə müəyyən edilmiş tədbirlərin ilkin nəticələrinin qısamüddətli və ortamüddətli dövrdə yarada biləcəyi və ya yaratdığı təsirlər
Yekun nəticələr	Dövlət proqramı ilə müəyyən edilmiş tədbirlərin icrasının son göstəriciləri
İndikator	Dövlət proqramı üzrə əldə edilmiş nəticələrin sadə və etibarlı üsulla ölçülməsinə imkan verən, dövlət proqramının tətbiqi nəticəsində yaranmış dəyişiklikləri əks etdirən, habelə icraçı orqanların (qurumların) fəaliyyətinin nəticələrini qiymətləndirməyə kömək edən kəmiyyət və ya keyfiyyət göstəriciləri
Hədəf göstəricilər	Dövlət proqramının əhatə etdiyi dövr üzrə nail olunması əsas kimi müəyyənləşdirilmiş göstəricilər
Gözlənilən nəticə və nəticə indikatorları	Prioritet istiqamət üzrə gələcəkdə səmərəliliyin ölçülməsi məqsədilə əvvəlcədən müəyyənləşdirilmiş nəticə indikatorları və prioritet istiqamət tədbirlərinin icrası nəticəsində həmin indikatorlar üzrə əldə olunması gözlənilən hədəf göstəricilər

Mənbə: "Dövlət proqramlarının tərtibi, icrası, monitorinqi və qiymətləndirilməsi Qaydası"ndan istifadə edilərək müəllif tərəfindən tərtib edilmişdir.

Qaydaya əlavə edilmiş "Dövlət proqramının nəticələrinin monitorinqi hesabatı" təlimatına əsasən nəticə indikatorları termini əsas icra göstəriciləri anlayışı ilə sinonim kimi işlədilməklə və prioritet istiqamət üzrə müəyyən edilmiş tədbirlərin icrası nəticəsində əldə olunmuş nəticələrin təhlili prosesində ƏİG-lərdən istifadə edilməsi təsbit edilmişdir [5].

ƏİG-lərin və onun əsasında tərtib edilən nəticələr çərçivəsinin (*results framework*) siyasət sənədində (tədbirlər planı, strateji plan, DP, strategiya, milli fəaliyyət planı və s.) öncədən yer alması daha arzuolunandır [14]. Lakin, sənəd qəbul edildikdən sonra da maraqlı tərəflərin bir araya gəlməsi ilə işçi müzakirələr nəticəsində də optimal ƏİG və nəticələr çərçivəsinin hazırlanması və bu alət vasitəsilə nəticəəsaslı M/Q-nin aparılması mümkündür. Bu cür hallara həm beynəlxalq, həm də yerli praktikada rast gəlinir.

Məsələn, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2019-cu il tarixli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş "Azərbaycan Respublikasında qida təhlükəsizliyinin təmin edilməsinə dair 2019–2025-ci illər üçün Dövlət Proqramı"nda da bu yanaşmaya üstünlük verilib. DP-də olan tədbirlərə dair əsas icra indikatorlarının sonradan (3 ay ərzində) hazırlanması Sərəncamla nəzərdə tutulmuşdur. Eyni zamanda qeyd olunmalıdır ki, burada DP-də mətnində əsas icra indikatorları ilə eyni mənaya gələn əsas icra göstəriciləri terminindən istifadə edilir [3].

Sonrakı mərhələdə isə Sərəncama əsasən M/Q-ni aparın qurum (İqtisadi İslahatların Təhlili və Kommunikasiya Mərkəzi), əsas icraçı təşkilat (Qida Təhlükəsizliyi Agentliyi) və digər maraqlı tərəflərin iştirakı ilə nəticələr sxemi (çərçivəsi) tərtib olunarkən ilkin nəticə, aralıq nəticə və gözlənilən təsirlər üzrə indikatorlar təyin olunmuş və DP-nin icrasının monitorinq və qiymətləndirilməsi nəticəəsaslı prinsiplər üzərində aparılmışdır [15].

Yuxarıda qeyd olunan sənədlərlə yanaşı, "Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər"in icrası məqsədilə ölkə başçısı tərəfindən 2022-ci ildə təsdiq edilmiş "Azərbaycan – 2026: Azərbaycan Respublikasının 2022-2026-cı illərdə sosial-iqtisadi inkişaf Strategiyası"nın Tədbirlər Planında ƏİG-lər ilkin, aralıq və yekun nəticələr olaraq müəyyən edilib. Tədbirlər Planının "Dayanıqlı və rəqabətli kənd təsərrüfatının və aqröbiznesin inkişaf etdirilməsi" fəaliyyət istiqaməti üzrə 4 tədbir və bu tədbirlərin icrası nəticəsində gözlənilən ilkin, aralıq və yekun nəticələr təsbit olunmuşdur [4].

AZƏRBAYCANDA KƏND TƏSƏRRÜFATININ İNKİŞAFI ÜZRƏ QƏBUL EDİLMİŞ DÖVLƏT PROQRAMLARININ İCRASININ QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ MƏQSƏDİLƏ ƏSAS İCRA GÖSTƏRİCİLƏRİNİN TƏTBİQİ İMKANLARI

Ölkəmizdə son dövrlərdə aqrar sektorun müxtəlif alt-sahələri üzrə (üzümçülük, şərabçılıq, sitrus meyvəçiliyi, çəltikçilik, pambıqçılıq və s.) Dövlət Proqramları qəbul edilib. Bunlardan bir qisminin icra müddəti bitmiş, bir qisminin isə davam edir. Adıçəkilən proqramlar 2021-ci ildən əvvəl, yəni "Dövlət proqramlarının tərtibi, icrası, monitorinqi və qiymətləndirilməsi Qaydası"nın təsdiq edilməsindən öncə qəbul edilib. Bu baxımdan həmin proqramlarda monitorinq və qiymətləndirmə üçün daha əlverişli olan format, həmçinin təkmil göstəricilər sistemi yer almır. Strukturda isə ənənəvi giriş, mövcud vəziyyət, meyillər, məqsəd və vəzifələr, əsas istiqamətlər, gözlənilən nəticələr kimi bölmələr mövcuddur və tədbirlər planı əlavə olunur. Hesabatlılıqla bağlı isə tədbirlərin həyata keçirilməsinin əlaqələndirilməsi və

icranın gedişi barədə ildə bir dəfə ölkə rəhbərliyinə məlumatın verilməsi əlaqləndirici quruma tapşırılır. Başqa ifadə ilə, yuxarıda qeyd olunan proqramların monitoring və qiymətləndirilməsi ənənəvi fəaliyyətəşaslı üsullarla həyata keçirilir.

Bildiyimiz kimi, Azərbaycanda son dövrdə idarəetmə prosesinin nəticələrə əsaslanması prosesi hüquqi-institusional əsasların atılması ilə sürətlənməklə, o cümlədən nəticəəşaslı büdcə mexanizmləri formalaşır və nəticəəşaslı monitoring və qiymətləndirmə prinsipləri qurulur. Qeyd edilənləri nəzərə aldığımızda, aqrar siyasət sənədlərinin də icrasına dair M/Q prosesinin nəticəəşaslı meyarlar üzərində təkmilləşdirilməsi günün tələbinə çevrilir. Ənənəvi formatda qəbul edilmiş DP-lərin hesabatlılığının və icra səviyyəsinin ölçülməsi metodlarının təkmilləşdirilməsi onların icrası dövründə də mümkündür.

Əyanilik baxımından "Azərbaycan Respublikasında çayçılığın inkişafına dair 2018–2027-ci illər üçün Dövlət Proqramı"ndan istifadə edərək nümunə kimi bir neçə Əsas İcra Göstəricisi müəyyənləşdirə bilərik. Bu məqsədlə DP-də yer almış məqsəd və vəzifələr, əsas istiqamətlər, gözlənilən nəticələr, habelə Tədbirlər Planından istifadə edilmişdir.

Belə ki, "Dövlət Proqramının icrasından gözlənilən nəticələr" bölməsində DP-nin icrası nəticəsində 2027-ci ilədək əkin sahələrinin 3000 hektara, yaşıl çay yarpağı yığımının isə 8,5 min tona çatdırılması kimi iki əsas hədəf artıq təsbit olunub [1]. Bununla yanaşı, DP-nin məqsəd və vəzifələr bölməsində bir sıra vəzifələrin yerinə yetirilməsi nəzərdə tutulmuşdur ki, bunlardan bəziləri üzrə nəticəlilik nöqtəyi nəzərindən kəmiyyət ƏİG-lərin müəyyənləşdirilməsi mümkündür.

Dövlət Proqramının icrasının qiymətləndirilməsi məqsədlə təyin olunacaq indikatorların həm fəaliyyət, həm də nəticələrə aid olması mümkündür. Burada bir sıra amillər nəzərə alınmalıdır. Fəaliyyət prosesinin monitoringi də proqramı idarə edənlər üçün prioritet təşkil edərsə və M/Q üçün ayrılacaq vaxt, təşkilati və maliyyə resursu yetərli səviyyədə olduğu halda fəaliyyət prosesinin gedişatını da izləməyə imkan verən göstəricilər təsbit oluna bilər. Təcrübə göstərir ki, az sayda göstəricilərin seçilməsi daha məqsədemüvafiqdir. Məlumatın çox olması hər zaman faydalı olmaya bilər. Başqa sözlərlə, lüzumsuz təfərrüatlarla sistemin yüklənməsi M/Q-ni aparanları əsas diqqət edilməli məqamlardan yayındıra bilər. İcra səviyyəsinin ölçmə sistemləri ilə bağlı ümumi problem onların izlənməsi üçün böyük göstəricilər dəstinin formalaşdırılmasından ibarətdir. Hər bir nəticə üzrə təyin ediləcək göstərici sayı üzrə dəqiq rəqəm yoxdur, lakin indikator təyininədən öncə aşağıdakı sualların cavablandırılması faydalı olardı:

- Bu göstərici strateji məqsədə doğru irəliləyişin əldə edilib-edilmədiyini ölçmək üçün mütləq lazımdır mı?
- Bu, respondentlərə və ya məlumat toplayan işçilərə əlavə yük yaradacaqmı?
- Bu göstərici monitoring, idarəetmə və qiymətləndirməyə necə kömək edəcək?

Əlavə edək ki, nəticələr çərçivəsinin tərtibatı ilə bağlı çoxsaylı maraqlı tərəflərin rəyinin olması yaxşı göstəricilərin, görülməli tədbirlərin və hansı sayda göstəricilərin kifayət edəcəyi ilə bağlı müzakirələrdə yekun konsensusun əldə edilməsinə şərait yaradır.

Bəzən nəticə indikatorunu birbaşa ölçmək çətin olduğu halda əvəzedici göstəriciyə (*proxy indicator*) ehtiyac yaranır. Əvəzedici (və ya dolayı) indikatorlardan yalnız birbaşa göstəricilər əlçatan olmadıqda, göstəricilərin toplanılması çox baha başa gəldikdə və ya məlumatın mütəmadi zaman intervallarında toplanılması real olmadıqda istifadə edilməlidir.

Yuxarıda qeyd edildiyi kimi, çayılığın inkişafına dair Dövlət Proqramında iki nəticə göstəricisi (əkin sahələrinin və yaşıl çay yarpağı yığımının həcmi) artıq təsbit olunub. Bu göstəricilər Dövlət Statistika Komitəsi tərəfindən mütəmadi olaraq açıqlandığı üçün rahat əldə oluna bilər və əlçatanlıq baxımından tədqiqatımız üçün də tam əlverişlidir. Digər ƏİG-lər DP-nin məqsədi və vəzifələri, habelə inkişafın əsas istiqamətləri bölmələrində yerinə yetirilməsi nəzərdə tutulan vəzifələr üzrə təyin oluna bilər:

- çay emalının potensialının artırılması;
- çay istehsalı və emalı sahələrinə yerli və xarici investisiyaların cəlb edilməsinin təşviqi;
- çay məhsullarının rəqabət qabiliyyətinin artırılması, ixracının dəstəklənməsi və təşviqi;
- çay məhsulları üzrə idxalın əvəzlənməsi səviyyəsinin yüksəldilməsi.

Çayılığın inkişafına dair Dövlət Proqramının icra səviyyəsinin nəticəsalı monitoring və qiymətləndirilməsi üçün ƏİG-lər nümunəsi Cədvəl 2-də verilmişdir. Cədvəldə açıq mənbələrdən rahat şəkildə öyrənilə biləcək göstəricilərə üstünlük verilir. İnvestisiya həcmərinə dair məlumatlar isə DP-nin koordinatoru tərəfindən müvafiq qurumlarla əməkdaşlıq nəticəsində əldə oluna bilər. Bəzi göstəricilərin müəyyənləşdirilməsi qismən mürəkkəb ola bilər. Məsələn, fərqli yanaşmaların ola biləcəyini nəzərə alaraq, idxalın əvəzlənməsi səviyyəsini səciyyələndirən münasib indikatorun icraçıların işçi qaydada müzakirəsi nəticəsində formalaşdırılması daha məqsəduyğundur. ƏİG-lər siyahısına məhsuldarlığa və ya çay plantasiyalarında intensiv və superintensiv əkin sahələrinin xüsusi çəkisinə dair indikatorların da daxil edilməsi mümkündür [16].

Cədvəl 2. Əsas İcra Göstəriciləri nümunəsi

<i>“Azərbaycan Respublikasında çayılığın inkişafına dair 2018–2027-ci illər üçün Dövlət Proqramı” üçün Əsas İcra Göstəriciləri</i>					
Əsas İcra Göstəricisi	Ölçü vahidi	Məlumat mənbəyi	Baza ili göstəricisi	Cari göstərici	Hədəf göstərici
			2017	2023	2027
Çay əkmələrinin sahəsi (cəmi)	ha	DSK	1114,3	967,8 ▼	3000
Bar verən yaşda çay əkmələrinin sahəsi	ha	DSK	641,7	734,1 ▲	
Yaşıl çay yarpağı yığımı	min ton	DSK	0,78	1,12 ▲	8,5
Çay emalının həcmi	min ton	DSK	10,8	11,6	
Çay istehsalı və emalı sahələrinə cəlb edilmiş yerli investisiyaların həcmi	min AZN				
Çay istehsalı və emalı sahələrinə cəlb edilmiş xarici investisiyaların həcmi	min USD				

Çay ixracının həcmi	ton	DGK	1735,0	731,5	
---------------------	-----	-----	--------	-------	--

Mənbə: Müxtəlif mənbələrdən istifadə edilərək müəllif tərəfindən tərtib edilmişdir.

Cədvəl 2-də qeyd olunmuş hədəflər birbaşa çayçılığın inkişafı üzrə DP-dən, həmçinin 2017 (baza ili) və 2023-cü il üzrə göstəricilər rəsmi statistiki mənbədən götürüldüyü üçün [17,18], əsas 2 parametr üzrə irəliləyişin nə dərəcədə olduğunu aydın görə bilirik. Beynəlxalq praktikada aralıq M/Q hesabatında istifadə olunan ƏİG-lərin izlənməsi cədvəli bir vasitə (köməkçi alət) rolunu oynayır. Nümunəmizdə təhlil edilən DP baxımından əsas məqsəd qarşıya qoyulmuş hədəflərin gerisində olma səbəblərinin (sahibkarların maraq göstərməməsi, xarici ticarət şərtləri, iqlim dəyişmələri, pandemiya, inzibati məsələlər və s.) ekspertlər tərəfindən izah edilməsi və vəziyyətin yaxşılaşdırılması məqsədilə siyasət tədbirlərinə müvafiq tənzimləmə və düzəlişlərlərin (korreksiyaların) edilməsi ilə bağlı tövsiyələrin verilməsindən ibarət olmalıdır.

NƏTİCƏ

Əsas İcra Göstəriciləri aqrar siyasətin monitorinqi və qiymətləndirilməsində mühüm rol oynayır. Aydın və ölçülə bilən göstəricilər təqdim etməklə, ƏİG-lər siyasət tədbirlərini hazırlayan şəxslərə təşəbbüslərin uğurunu qiymətləndirməyə, düzəliş və tənzimləmələri etibarlı məlumatlar əsasında etməyə və maraqlı tərəflər qarşısında zəruri səviyyədə hesabatlılığı təmin etməyə imkan verir. Bununla belə, ƏİG-lərdən effektiv istifadə edilməsi üçün seçimin diqqətlə aparılmasına, güclü məlumat toplama sistemlərinə və qiymətləndirmələrin müntəzəm qaydada aparılmasına ehtiyac var. Kənd təsərrüfatı sahəsi bazar dəyişkənliyindən başlayaraq iqlim dəyişmələrinə qədər yeni problemlərlə üzləşməyə davam etdikcə, aqrar siyasətə yön verilməsində və təkmilləşdirilməsində ƏİG-lərin əhəmiyyəti daha da artacaq. Qabaqcıl təcrübə və texnologiyadan istifadə etməklə hökumət və təşkilatlar kənd təsərrüfatı sahəsində həyata keçirilən proqramların təsirinin və onların dayanıqlı inkişafa, iqtisadi artıma və kənd icmalarının rifahına töhfənin artırılması məqsədilə ƏİG-lərdən istifadə edə bilərlər.

“Azərbaycan Respublikasında çayçılığın inkişafına dair 2018–2027-ci illər üçün Dövlət Proqramı” misalında monitorinq və qiymətləndirmə aspektindən apardığımız təhlildə olduğu kimi, ölkəmizdə aqrar iqtisadiyyatın digər alt-sahələri üzrə həyata keçirilən DP-lərin icra səviyyəsinin qiymətləndirilməsi məqsədilə Əsas İcra Göstəricilərinin tərtib edilməsi və bu indikatorlardan mütəmadi qaydada istifadə edilməsi M/Q-nin nəticəəsaslı prinsiplər əsasında aparılmasını təmin edəcəkdir. Bu işə müvafiq fəaliyyətin təkmilləşdirilməsi və tənzimlənməsi, səmərəlilik və effektivliyin artırılması istiqamətində öz töhfəsinin verəcəkdir.

ƏDƏBİYYAT

1. *Azərbaycan Respublikasında çayçılığın inkişafına dair 2018–2027-ci illər üçün Dövlət Proqramı*, 2018, Bakı, Azərbaycan
[\[https://e-qanun.az/framework/37902\]](https://e-qanun.az/framework/37902);
2. *Azərbaycan Respublikasında kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalına və emalına dair Strateji Yol Xəritəsi*, 2016, Bakı, Azərbaycan
[\[https://azertag.az/store/files/Strateji_yol_xeritesi/strateji_yol_xeritesi_kend_teserrufati_mehsullarinin_istehsalina_ve_emalina_dair.pdf\]](https://azertag.az/store/files/Strateji_yol_xeritesi/strateji_yol_xeritesi_kend_teserrufati_mehsullarinin_istehsalina_ve_emalina_dair.pdf);
3. *Azərbaycan Respublikasında qida təhlükəsizliyinin təmin edilməsinə dair 2019–2025-ci illər üçün Dövlət Proqramı*, 2019, Bakı, Azərbaycan
[\[https://e-qanun.az/framework/42111\]](https://e-qanun.az/framework/42111);
4. *Azərbaycan – 2026: Azərbaycan Respublikasının 2022-2026-cı illərdə sosial-iqtisadi inkişaf Strategiyası*, 2022, Bakı, Azərbaycan
[\[https://static.president.az/upload/Files/2022/07/22/5478ed13955fb35f0715325d7f76a8ea_3699216.pdf\]](https://static.president.az/upload/Files/2022/07/22/5478ed13955fb35f0715325d7f76a8ea_3699216.pdf);
5. *Dövlət proqramlarının tərtibi, icrası, monitorinqi və qiymətləndirilməsi Qaydası*, 2021, Bakı, Azərbaycan
[\[https://e-qanun.az/framework/47063\]](https://e-qanun.az/framework/47063);
6. Qasımlı F.C., 2022, *Nəticəəsaslı Monitorinq və Qiymətləndirmə Sistemi - Metodoloji Təvsiyələr*, Bakı, Azərbaycan;
7. Mustafayeva R.R., 2022, *Aqrar iqtisadiyyat dərsləri*, "Mütərcim" Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi, Bakı, Azərbaycan;
8. *Paylarının (səhmlərinin) nəzarət zərfi dövlətə məxsus olan hüquqi şəxslərin fəaliyyətinin səmərəliliyinin qiymətləndirilməsi Qaydası*, 2019, Bakı, Azərbaycan
[\[https://e-qanun.az/framework/42596\]](https://e-qanun.az/framework/42596);
9. Kusek J.Z., Rist R.C., 2004, *Ten Steps to a Results-Based Monitoring and Evaluation System*, The World Bank, Washington, D.C., USA;
10. Independent Evaluation Group, WB, IFC, MIGA, 2011, *Growth and productivity in agriculture and agribusiness*, The World Bank, Washington, D.C., USA;
11. Muller-Praefcke D., Lai K.C., Sorrenson W., 2010, *The use of monitoring and evaluation in agriculture and rural development projects*, FAO, Rome, Italy;
12. Oblitas K.R., 2011, *Promoting Azerbaijan's Agricultural Productivity (1997–2010)*, The World Bank, Washington, D.C., USA;
13. OECD, 2010, *Glossary of Key Terms in Evaluation and Results Based Management*, Paris, France;
14. Roberts D., Khattri N., 2012, *Designing a results framework for achieving results: a how-to guide*, The World Bank, Washington, D.C., USA;
15. <https://azranking.az/az/article/iitkm-qida-tehluksizliyinin-temin-edilmesine-dair-20192025-ci-iller-ucun-dovlet-proqraminin-ilkin-monitorinq-ve-qiymetlendirilmesini-aparib>;
16. <https://atm.gov.az/pdf/analytic-materials/azerbaycanda-cay-istehsalı-ile584.pdf?v=76>;
17. <https://customs.gov.az/az/faydali/gomruk-statistikasi/xarici-ticaretin-veziyyeti-haqqinda>;
18. <https://www.stat.gov.az/source/agriculture/>.

**METHODS OF MEASURING THE IMPLEMENTATION LEVEL
OF STRATEGIC DOCUMENTS AND THEIR APPLICATION IN EVALUATION
OF AGRARIAN POLICY**

Faig Javad oglu Gasimli

Summary

The article analyzes widely used applied tools in the world experience for monitoring and evaluating of policies, projects and programs, considers performance and result indicators, target indicators and similar measurement criteria, and also touches upon terminological issues used in international and national practice. The study describes the essence of Key Performance Indicators and their functions, explains the various methods used in the process of their formulation, and groups recommendations on issues that should be taken into account to prevent potential problems.

The article examines international approaches in the field of agricultural policy evaluation and the work carried out in this area in our country. The evolutionary process that has been accelerating recently in the direction of improving the system of monitoring and evaluating the socio-economic policy carried out in Azerbaijan is manifested both through the regulatory acts adopted by the state and in the activities of implementing bodies and organizations conducting monitoring.

In order to evaluate the implementation of the adopted State Programs for the development of agriculture in Azerbaijan in the context of accelerating the implementation of results-oriented management principles, special cases and opportunities for the practical application of Key Performance Indicators were considered and indicators that can be used were prepared as examples.

Key words: monitoring and evaluation, agricultural policy, key performance indicator, indicator, strategic roadmap, state program.

МЕТОДЫ ИЗМЕРЕНИЯ УРОВНЯ РЕАЛИЗАЦИИ СТРАТЕГИЧЕСКИХ ДОКУМЕНТОВ И ИХ ПРИМЕНЕНИЕ ПРИ ОЦЕНКЕ АГРАРНОЙ ПОЛИТИКИ

Фаиг Джавад оглы Гасымлы

Аннотация

В статье проанализированы широко используемые в мировом опыте прикладные инструменты для мониторинга и оценки политики, проектов и программ, рассмотрены показатели деятельности и результата, целевые индикаторы и аналогичные критерии измерения, а также были затронуты терминологические моменты, используемые в международной и национальной практике. В исследовании описывается сущность Ключевых Показателей Деятельности и их функции, объясняются различные методы, используемые в процессе их формулирования, а также группируются рекомендации по вопросам, которые следует учитывать для предотвращения потенциальных проблем.

В статье рассмотрены международные подходы в области оценки аграрной политики и работа, проводимая в этой области в нашей стране. Ускоряющийся в последнее время эволюционный процесс в направлении совершенствования системы мониторинга и оценки, проводимой в Азербайджане социально-экономической политики, проявляется как через принимаемые государством нормативные акты, так и в деятельности органов исполнителей и организаций, проводящих мониторинг.

В целях оценки реализации принятых Государственных Программ развития сельского хозяйства в Азербайджане в условиях ускорения внедрения принципов управления, ориентированного на результат, были рассмотрены особые случаи и возможности практического применения Ключевых Показателей Деятельности и показатели, которые можно использовать, подготовлены в качестве примеров.

Ключевые слова: мониторинг и оценка, аграрная политика, ключевой показатель деятельности, индикатор, стратегическая дорожная карта, государственная программа.

Məqalə redaksiyaya daxil olub: 03.09.2024

Təkrar işlənməyə göndərilib: 04.11.2024

Çapa qəbul olunub: 02.12.2024